

KOPSAVILKUMA ZIŅOJUMS INICIATĪVAS “VEIDOJOT EIROPAS DATU EKONOMIKU” APSPRIEŠANA

Ievads

Eiropas datu ekonomikas apspriešanas process kā plaša mēroga dialogs ar ieinteresētajām personām tika sākts, pieņemot paziņojumu “Veidojot Eiropas datu ekonomiku” ([COM\(2017\) 9](#)) un tam pievienoto Komisijas dienestu darba dokumentu ([SWD\(2017\) 2](#)). Šis iniciatīvas mērķis ir veicināt digitālo datu labāko iespējamo izmantošanu ekonomikas un sabiedrības labā. Tā pievēršas šķēršļiem, kas kavē attīstīties Eiropas vienotajam tirgum ar datu brīvu plūsmu, un juridiskajām problēmām, kas ir saistītas ar piekļuvi datiem un to nosūtīšanu, datu pārnesamību un atbildību par galvenokārt nepersonizētiem, mašīngenerētiem digitālajiem datiem.

Galvenais apspriešanas pasākums bija tiešsaistes sabiedriskā aptauja, kas ilga no 2017. gada 10. janvāra līdz 26. aprīlim. Tā aptvēra dažādās paziņojuma daļas¹.

Pielikumā atrodama detalizētāka iegūto rezultātu² un saņemto nostājas dokumentu kvalitatīvā analīze. Šis apspriešanas [kopsavilkuma ziņojums](#) jau ir publicēts, un tajā ir izklāstītas pirmšķietamās tendences.

Ir sarīkoti arī vairāki horizontālie un nozarēm specifiski darbsemināri, kuri bija vai nu orientēti uz konkrētu ieinteresēto personu grupu, vai veltīti konkrētai problēmai.

Šajā kopsavilkuma ziņojumā rezumēts dialogs ar ieinteresētajām personām.

Sabiedriskā apspriešana tiešsaistē

Ieinteresētās personas, kuras bija paredzēts iesaistīt apspriešanā, bija dažāda lieluma uzņēmumi no visām nozarēm, tostarp savienoto ierīču ražotāji un lietotāji, tiešsaistes platformu operatori un lietotāji, datu brokeri un uzņēmumi, kas komercializē datus balstītus produktus un pakalpojumus. Komentārus sniegt tika aicinātas arī publiskā sektora iestādes, nevalstiskās organizācijas, pētnieki / pētniecības organizācijas un patērētāji. Tiešsaistes aptaujā pavisam tika saņemtas 380 atbildes, tajā skaitā 332 no uzņēmumiem/organizācijām, 6 — no pašnodarbinātām personām, 42 — no iedzīvotājiem. Lielāko daļu komentāru sniedza privātas organizācijas.

Papildus minētajam tika saņemti aptuveni 18 atsevišķi komentāri (t. i., tiem nebija pievienotas atbildes uz aptaujas jautājumiem) ([pieejami tiešsaistē](#)). To autori pārstāv valstu iestādes, uzņēmumus, valstu vai Eiropas uzņēmumu asociācijas, apdrošinātāju asociācijas, kā arī juristu pārstāvjus no ES un ASV. Vairums šo dokumentu pievēršas apspriešanas dažādajām sadaļām, vislielāko uzmanību veltot piekļuvei datiem un to nosūtīšanai.

Eiropas Politiskās stratēģijas centrs (EPSC) rīkoja arī [atklātu uzklaušānu par Eiropas datu ekonomiku](#).

Darbsemināri

Eiropas Komisija (EK) bija sarīkojusi virkni darbsemināru, kuros tika risinātas konkrētas datu ekonomikas problēmas. Daži no tiem bija ar konkrētu nozari nesaistīti, bet citi — vērsti uz konkrētu ieinteresēto personu

¹ Paralēli tika rīkota arī sabiedriskā apspriešana par Produktatbildības direktīvas (85/374/EEK) piemērošanas vispārējo novērtējumu.

² <https://ec.europa.eu/eusurvey/publication/European-Data-Economy-Consultation?language=LV&surveylanguage=LV>.

katēgoriju vai nozari ([sīkāka informācija](#)). To konstatējumi ir ņemti vērā šajā ziņojumā tiešsaistes apspriešanas rezultātu kontekstā. Turpmāk minēti ar apspriešanas procesu saistītie darbsemināri un pasākumi.

Ar konkrētu nozari nesaistīti darbsemināri

- Darbseminārs par pāreju pie cita mākoņpakalpojumu sniedzēja, 18.5.2017., [sīkāka informācija](#)
- Darbseminārs ar dalībvalstu pārstāvjiem par datu ekonomikas jaunajām problēmām, 31.5.2017., [sīkāka informācija](#)
- Piekļuve datiem un datu kopīgošana: patiesā ietekme uz MVU un jaunuzņēmumu darījumdarbības modeļiem, 29.5.2017., [sīkāka informācija](#)
- Piekļuve datiem un to nosūtīšana, jo īpaši lietojumprogrammu saskarnēs un rūpnieciskajās datu platformās, 8.6.2017., [sīkāka informācija](#)
- Datu ekonomikas darbseminārs, Digitālā asambleja, 15.6.2017.–16.6.2017., [sīkāka informācija](#)
- Publiskā sektora struktūru piekļuve komersantu turējumā esošiem sabiedriski nozīmīgiem datiem, 26.6.2017., [sīkāka informācija](#)
- Atbildība autonomo sistēmu, progresīvo robotu un lietu interneta sistēmu nozarē, 13.7.2017., [sīkāka informācija](#)

Nozaru darbsemināri

- *EIP-AGRI* darbseminārs par datu kopīgošanu, 4.4.2017.–5.4.2017., [sīkāka informācija](#)
- Ar datiem saistītas problēmas mašīnbūves (6.4.2017.), medicīnisko ierīču (25.4.2017.), darījumdarbības pakalpojumu (4.5.2017.), automobiļu rūpniecības nozarē — *Gear2030* (10.5.2017.), pārtikas un dzērienu piegādes ķēdē (1.6.2017.), [sīkāka informācija](#)
- Darbseminārs par pārveidojošo ietekmi, kāda piekļuvei datiem un to atkalizmantošanai ir viedtehnoloģiju nozarēs, 6.6.2017., [sīkāka informācija](#)

Turpmākie pasākumi

2017. gada maijā pieņemtajā paziņojumā par digitālā vienotā tirgus stratēģijas īstenošanas vidusposma pārskatu tika paziņots, ka Komisija:

- līdz 2017. gada rudenim atkarībā no ietekmes novērtējuma rezultātiem sagatavos tiesību akta priekšlikumu par sadarbības satvaru brīvai datu plūsmai ES, ņemot vērā datu brīvas plūsmas ES teritorijā principu, nepersonizētu datu pārnesšanas principu, arī darījumdarbības pakalpojumu (piem., mākoņpakalpojumu) sniedzēja maiņas gadījumā, kā arī principu, ka noteiktiem datiem jābūt pieejamiem regulatīvas kontroles vajadzībām, arī gadījumos, kad dati glabājas citā dalībvalstī,
- 2018. gada pavasarī, pamatojoties uz spēkā esošā tiesiskā regulējuma izvērtējumu un ietekmes novērtējumu, sagatavos iniciatīvu par publisku un par publiskiem līdzekļiem finansētu datu pieejamību un atkalizmantošanu, kā arī turpinās pētīt jautājumu par privāti glabātiem sabiedriski nozīmīgiem datiem,
- sīkāk analizēs arī to, vai ir vajadzīgs izstrādāt principus, kā nosakāma atbildīgā persona gadījumos, kad intensīvas datplūsmas produkti ir radījuši kaitējumu,
- turpinās izvērtēt, vai ir vajadzīgi pasākumi saistībā ar jaunām ar datiem saistītām problēmām, kas minētas 2017. gada janvāra paziņojumā, piemēram, par tiesībām piekļūt datiem.

Datu ekonomikas apspriešanas procesā ir apstiprinājies, ka visi Komisijas plānotie pasākumi ir būtiski un svarīgi.

Apspriešanas procesa rezultāti

Datu novietošana uzglabāšanas un/vai apstrādes vajadzībām (datu brīva plūsma)

Apspriešanas process ir izrādījies noderīgs Komisijas darbā datu novietošanas un datu brīvas plūsmas jomā. Iegūtie rezultāti lieliski atbilst izmantojamības kritērijiem respondentu skaita un daudzveidības, kā arī to atbilstību kvalitātes ziņā. Tā kā 88 % no 380 respondentiem ir saistīti ar uzņēmumiem vai organizācijām, kas ir piekrituši identitātes publiskošanai, bija iespējams veikt konkrētu nozaru ekonomisko analīzi. Kopā ar rezultātiem, kas iegūti strukturētā dialoga sesijās ar dalībvalstīm, tas nodrošina līdzsvarotu viedokli.

Pateicoties apspriešanas rezultātiem, vairākus datu novietošanas pasākumu aspektus ir iespējams izteikt kvantitatīvi. Vairums respondentu zina, ka pastāv īpaši datu novietošanas ierobežojumi; vairums norādīja, ka to organizācijām ir pienākums ievērot šos ierobežojumus.

Ieinteresēto personu vidū valda plaša vienprātība par datu novietošanas prasību ietekmi; tikai daži respondenti šādu ietekmi nesaredz. Visās iespējamajās pārbaudāmajās ietekmes kategorijās lielākā daļa respondentu norādīja, ka ietekme ir liela, retāk — vidēja. Daži minēja, ka ietekme ir neliela. Konkrētāk, ir konstatēts, ka datu novietošanas prasības lielākoties ietekmē izmaksas, jauna produkta vai pakalpojuma laišanu tirgū un ienākšanu jaunos tirgos. Radušās izmaksas lielākoties ir administratīvas, vai arī tās rodas tāpēc, ka tiek dublēti resursi dažādās ES valstīs. Lielais vairums respondentu norāda, ka šīs izmaksas rodas atkārtoti, daži min arī to, ka tās īpaši nelabvēlīgi ietekmē jaunuzņēmumus un MVU. Tas galvenokārt attiecas uz resursu dublēšanos. Jaunuzņēmumi un MVU, kuriem veicamās dublēšanās dēļ būs radušās lielākas izmaksas, nespēs konkurēt ar vēsturiskajiem uzņēmumiem.

Vairāk nekā puse respondentu uzskata, ka datu novietošanas ierobežojumi būtu jāatceļ. Vairums MVU tam piekrit, taču atsevišķi MVU ir pretējos ieskatos. Atbildot uz lūgumu pamatot novietošanas ierobežojumu nepieciešamību, respondenti min sabiedrisko drošību, tiesībaizsardzību, bažas par konfidencialiem datiem un nepieciešamību kontrolēt apakšuzņēmējus (piemēram, apakšuzņēmējus, kas piedāvā datu uzglabāšanas/apstrādes pakalpojumus).

Ieinteresētās personas identificēja vairākas priekšrocības, ko radītu pastāvošo datu novietošanas ierobežojumu atcelšana. Pirmkārt, atbilstoši iepriekš minētajam tās norādīja uz izmaksu samazinājumiem, konkrētāk, labvēlīgākiem apstākļiem MVU un jaunuzņēmumiem, kuri veic darījumdarbību Eiropā. Tās arī apgalvo, ka lielāka konkurence novērstu pastāvošos tirgus kropļojumus (piemēram, lielās serveru cenu atšķirības dažādās ES valstīs). Vēl viena datu brīvas plūsmas priekšrocība būtu uzlabota datu drošība, jo konkrēta mākoņpakalpojuma sniedzēji varētu nekavējoties veikt drošības uzlabojumus, no kuriem lietotāji gūtu labumu neatkarīgi no atrašanās vietas. Visbeidzot, respondenti uzskata, ka, atceļot datu novietošanas prasības, ES sūtītu spēcīgu signālu starptautiskajai kopienai, rosinot datu brīvu plūsmu visā pasaulē.

Apspriešanās tika noskaidrota arī pašreizējā situācija ar datiem saistītajās pārrobežu darbībās. Nedaudz vairāk nekā puse respondentu jau uzglabā un/vai apstrādā datus vairākās vietās ES. Nozaru analīze rāda, ka pārrobežu datu apstrāde un uzglabāšana daudz vairāk notiek finanšu pakalpojumu nozarē, bet retāk — publiskajā sektorā, savukārt IT un ražošanas uzņēmumu rādītāji ir tuvu vidējiem caurmēra rādītājiem. Uz jautājumu, kādēļ respondenti apstrādā un uzglabā datus vairākās ES valstīs, visbiežāk sniegtā atbilde ir "vispārēji praktiski iemesli". Daži klienti, galvenokārt tādu IT pakalpojumu jomā kā mākoņdatošana, pieprasa, lai to datus uzglabātu un apstrādātu vietēji. Tā galvenie iemesli ir bažas par to, vai datu uzglabāšana ārzemēs ir likumīga, priekšstatī par datu novietošanas ierobežojumiem vai spēkā esošo ES noteikumu nepārzināšana.

Kas attiecas uz piemērotāko līdzekli datu novietošanas ierobežojumu likvidēšanai, par vispiemērotāko tika uzskatīts leģislatīvs instruments, tad — norādījumi par datu uzglabāšanu/apstrādi ES teritorijā un lielāka ierobežojumu pārredzamība. Citi varianti guva krietni mazāku atbalstu. Vairāki respondenti norādīja, ka

leģislatīvo instrumentu būtu lietderīgi kombinēt ar pārredzamības režīmu pašreizējiem datu novietošanas ierobežojumiem.

Papildus apspriešanai tiešsaistē Komisija noturēja trīs strukturētus dialogus ar ES valstīm, lai apspriestu pašreizējās datu novietošanas prasības un to pamatojumu, kā arī problēmas, ko varētu nākties risināt pirms datu brīvas plūsmas principa ieviešanas (piemēram, datu drošība un datu pieejamība regulatīviem mērķiem). Tika rīkotas arī divpusējās sanāksmes ar dažādām ES valstīm. Strukturēto dialogu dalībnieki kopumā bija vienprātis, ka Eiropas pārveidei par datu ekonomiku ir nepieciešama brīva datu plūsma ES. Pirmajā no šiem dialogiem tika apzinātas nozīmīgākās ES iekšējās datu mobilitātes priekšrocības un problēmas.

Tika apzinātas šādas nozīmīgas priekšrocības un izdevības:

- ekonomiskā izaugsme,
- augstāks konkurences un inovācijas līmenis ES,
- uzlabota publiskā sektora pakalpojumu pārrobežu izmantošana,
- juridiskās skaidrības veicināšana un uzlabošana ES.

Lielākās problēmas un būtiskākie apdraudējumi:

- savstarpējas uzticēšanās trūkums,
- juridiskā nenoteiktība attiecībā uz piemērojamajiem noteikumiem.

Šie konstatējumi ir diezgan tuvi secinājumiem, kas tika izdarīti tiešsaistes sabiedriskajā apspriešanās, kurā kā problēmas tāpat tika minēta juridiskā nenoteiktība un uzticēšanās trūkums.

Otrais strukturētais dialogs pavēra izdevību apspriest pašreizējo ES tiesisko regulējumu brīvas datu plūsmas jautājumā un sīkāk iztirzāt šajā kontekstā līdz šim apzinātos datu novietošanas pasākumus. Kopumā dalībniekiem šķita, ka ir ļoti grūti orientēties visos esošajos juridiskajos instrumentos. Daži dalībnieki minēja, ka to valstī apzinātie datu novietošanas ierobežojumi ir juridiski neskaidri un to mērķis nav skaidri formulēts, kas apgrūtina proporcionalitātes pārbaudi. Minētais pastiprina apgalvojumu, ka juridiskā nenoteiktība ir svarīgs faktors, kas veicina problemātiskus datu novietošanas ierobežojumus.

No 112 nostājas dokumentiem, kas tika iesniegti sabiedriskajā apspriešanās, gandrīz visos dokumentos, kuros bija apskatīts datu novietošanas jautājums, Komisija tika aicināta iesniegt priekšlikumu regulai, ar kuru brīva datu plūsma tiktu paredzēta tiesību sistēmā, tādējādi likvidējot juridisko nenoteiktību.

Piekluve datiem un to atkalizmantošana

Salīdzinot apspriešanas rezultātus ar agrākiem pierādījumiem³, var secināt, ka uzņēmumi vairāk nodarbojas ar datu kopīgošanu. Vairāk nekā puse respondentu norādīja, ka tā vai citādi ir atkarīgi no citu personu radītiem datiem. Trīs ceturtdaļas respondentu zināmā mērā kopīgo datus. Vairums no tiem nodod datus tikai tās pašas ekonomiskās grupas dalībniekiem vai apakšuzņēmējam. Apmēram trešdaļa kopīgo datus plašāk vai nu saskaņā ar relatīvi brīvas atkalizmantošanas nosacījumiem, vai par licencēšanas maksu.

Uz lūgumu komentēt šķēršļus datu kopīgošanai nedaudz vairāk nekā puse respondentu atbildēja, ka tiem nav grūtību iegūt datus no citiem uzņēmumiem. Tomēr gandrīz puse uzņēmumu, kuri izmanto datus, minēja, ka pieklūvē citu personu turētajiem datiem ir saskārušies ar dažām problēmām. Apmēram trešdaļa respondentu uzskata, ka ne konkurences tiesības, ne tiesību akti negodīgu līguma noteikumu vai negodīgas komercprakses jautājumos pilnībā nerisina šādas problēmas. Bažas par godīgu piekļuvi datu resursiem, šķiet,

³ Sk. Komisijas dienestu darba dokumentu SWD(2017) 2, kas pievienots paziņojumam "Veidojot Eiropas datu ekonomiku", COM(2017) 9, 14. lpp.

ir īpaši izplatītas automobiļu pēcpārdošanas tirgū. Turpretī lieli uzņēmumi uzskata, ka dominējošā stāvokļa jaunprātīgas izmantošanas problēmas konkurences tiesības risina pietiekami labi.

Datu turētājiem šķiet, ka investīcijas, ko tie veikuši datu vākšanā (spējās), ir labi aizsargāti, jo īpaši ar Datubāzu direktīvu un Komerccnoslēpuma aizsardzības direktīvu, un papildu regulējums nav nepieciešams.

Uz lūgumu paust nostāju par datu ekonomikas turpmāko attīstību gandrīz visas ieinteresētās personas norādīja, ka piekrīt Komisijas mērķim padarīt lielāku daudzumu datu pieejamus atkalizmantošanai.

Tomēr lielākā daļa ieinteresēto personu aicināja ievērot piesardzību attiecībā uz darbībām, ko Komisija varētu veikt, lai padarītu lielāku daudzumu datu pieejamus atkalizmantošanai.

Tās apgalvoja, ka datu vērtības ķēdes un datus balstītie darījumdarbības modeļi ir ļoti daudzveidīgi, kas apgrūtina universālu risinājumu izstrādi. Šo viedokli plaši atbalstīja arī īpašā darbseminārā pārstāvētās dalībvalstis. Gandrīz visi uzņēmumi vai komercorganizācijas uzskata, ka noteicošajai jābūt līgumslēgšanas brīvībai. Tas būtu noderīgi, lai panāktu, ka individuāli risinājumi tiek pielāgoti konkrēta darījumdarbības gadījuma vajadzībām. Līgumi balstītos uz uzticēšanos, kam datu kopīgošanā ir neatsverama nozīme. Viens no uzticēšanās veidošanas faktoriem ir pārredzamība datu uzglabāšanas, apstrādes un to izmantošanas mērķu jautājumos. Datu turētājiem arī jābūt drošiem, ka to darījumdarbības partneris ievēro tiesību aktus datu aizsardzības jomā un atbilst pienācīgiem kibernetikas standartiem. Visbeidzot, uzņēmumiem ir jāpārlicinās, ka ir iespējams atgūt investīcijas datu vākšanas spējās (jo īpaši ar sensoriem aprīkotās, tīklam pieslēgtās lietu interneta iekārtās, rīkos vai ierīcēs), un tiem ir arī jāaizsargā sensitīva komercinformācija.

Daudzas ieinteresētās personas sanāksmēs un darbsemināros pauda viedokli, ka svarīgākais jautājums datu apmaiņā starp uzņēmumiem ir ne tik daudz tas, kam tā vai citādi ir "īpašumtiesības" uz datiem, bet gan piekļuves organizēšana. Eiropas Politiskās stratēģijas centra iesniegtais dokuments un akadēmisko aprindu viedoklis izteikti atbalstīja šo nostāju. Abos gadījumos tika apgalvots, ka jāveic politiska izšķiršanās par to, vai vajadzētu nostiprināt īpašumtiesības uz datiem, vai datus vajadzētu darīt vēl vairāk pieejamus.

Tādēļ ideja par tiesībām licencēt datus, kas iegūti ar iekārtām, rīkiem vai ierīcēm, kuri aprīkoti ar sensoru, tiek vērtēta skeptiski, ja tādas būtu tikai vai nu oriģināliekārtas ražotājam (*OEM*) vai ar sensoru aprīkotas iekārtas, rīka vai ierīces lietotājam. Ieinteresētās personas šaubās par to, vai tiktu sasniegts izvirzītais mērķis — veicināt datu tirgojamību, nostiprinot to juridisko statusu. Gluži pretēji — šī potenciālā turpmākā rīcība nostiprinātu faktiskā turētāja kontroli pār piekļuvi datiem, radītu juridisko nenoteiktību praktiskajā piemērošanā un tādējādi radītu papildu juridiskās darījumizmaksas. Tai pašā laikā ideja datu izmantošanu licencēt ar lietošanas tiesībām, kas būtu kopīgas *OEM* un ar sensoru aprīkotas iekārtas, rīka vai ierīces lietotājam, tika vērtēta relatīvi atzinīgi. Šādu risinājumu jo īpaši atbalstīja MVU pārstāvji.

Kopumā respondenti pauda samērā atzinīgu viedokli par datu turētāju pienākumu licencēt noteiktus datus saskaņā ar taisnīgiem, pamatotiem un nediskriminējošiem (*FRAND*) nosacījumiem. Tomēr trešā daļa respondentu — jo īpaši datu turētāju uzņēmumi — pauda lielas bažas par šādu risinājumu.

Vislielāko atbalstu guva "tehniska" turpmākā virzība, t. i., lietojumprogrammu saskarņu (*API*) izmantošanas veicināšana. Tai pašā laikā ievērojams skaits respondentu norādīja, ka *API* ir tikai datu kopīgošanas līdzeklis un tiek izmantotas vienīgi tad, kad datu turētāju uzņēmumi jau ir nolēmuši kopīgot datus.

Apmēram puse respondentu (vairāk vai nedaudz mazāk nekā 50 %) atbalstīja pārējos ierosinātos turpmākās rīcības variantus, kas bija minēti tiešsaistes aptaujā (norādījumi par ES tiesību aktiem, līguma standartnoteikumi kopā ar ieteicamajiem līguma standartnoteikumiem). MVU veltītajā darbseminārā izskanēja zināms atbalsts ieteikuma pasākumiem, piemēram, līguma paraugnoteikumiem, lai nepaaugstinātu darījumizmaksas mazākiem dalībniekiem. EK norādījumi par piekļuvi datiem un to kopīgošanu 2017. gada Digitālās asamblejas darbseminārā par datu ekonomiku guva ievērojamu atbalstu. Atsevišķi respondenti šos risinājumus vērtēja kritiski: dažiem tie nešķita pietiekami iedarbīgi, savukārt citu ieskatā tie ir pārmērīgi. Dalītu reakciju jo sevišķi izsauca standartizēti, bet neobligāti līguma noteikumi uzņēmumu savstarpējiem darījumiem apvienojumā ar netaisnīguma kontroles mehānismu — šim risinājumam bija tikpat daudz atbalstītāju, cik noliedzēju.

Attiecībā uz nozarēm specifiskām situācijām gan Digitālās asamblejas, gan MVU darbsemināra dalībnieki atbalstīja ideju izveidot testēšanas vides.

Vispārliciecināmie aicinājumi pēc tirgus intervences izskanēja attiecībā uz piekļuvi transportlīdzekļa datiem un viedās lauksaimniecības vidē radītiem datiem.

— leinteresēto personu nostāja attiecībā uz transportlīdzekļa datiem ir visai skaidra. *OEM* minēja vairākus iemeslus, kādēļ trešām personām būtu jānosaka pienākums piekļūt datiem ar ārējā servera starpniecību, nevis tieši no transportlīdzekļa. Svarīgākie no tiem ir saistīti ar automobiļa drošumu un drošību. leinteresētās personas, kas pārstāv pēcpārdošanas tirgu (cita starpā automobiļu pēcpārdošanas tirgu), ir ļoti satrauktas par pastāvošo darījumdarbības modeļu turpmāko dzīvotspēju un iespējām izstrādāt pilnīgi jaunus darījumdarbības modeļus. MVU un viedajām tehnoloģijām veltītajos darbsemināros šīs nozares pārstāvji stingri iestājās par regulatīvo iejaukšanos.

— Lauksaimniecības nozarē 77 % dalībnieku, kas piedalījās Eiropas inovācijas partnerības lauksaimniecības jautājumos (*EIP-AGRI*) rīkotajā darbseminārā, uzskatīja, ka datu ražotājam (lauksaimniekam, pārtikas uzņēmumam utt.) vajadzētu būt tiesīgam noteikt, kas var piekļūt radītajiem datiem.

Apkopes un remonta nozares uzņēmumi baidās no jukām, ko izraisītu lietu internetā savienojamas rūpnieciskās un sadzīves tehnikas komercializācija. Pēc to domām, *OEM* varētu vēlēties grozīt pakalpojumu sniegšanas līgumus pēc tam, kad no šādu ierīču sniegtajiem datiem būtu ieguvuši plašāku informāciju par klientu vajadzībām.

Arī ideja par atļauju publiskā sektora iestādēm sabiedriskās politikas vajadzībām piekļūt uzņēmumu rīcībā esošiem datiem tika uztverta samērā pozitīvi, jo īpaši attiecībā uz atkalizmantošanu skaidri definētiem mērķiem (sabiedrības veselības apdraudējuma novēršana, statistikas iestāžu piekļuve datiem vai piekļuve datiem publiskā sektora finansētu zinātnisku pētījumu vajadzībām). Tomēr trešā daļa respondentu to pilnībā noraidīja. Daudzi uzņēmumi apgalvoja, ka šāda piekļuve datiem būtu taisnīgi jāatlīdzina, ņemot vērā investīcijas datu vākšanā vai pielāgošanā, kas būtu nepieciešama, pirms datus varētu izmantot publiskā sektora iestādes (piemēram, datu pārveidošana attiecīgajos formātos, personas datu vai konfidencialas komerciālās informācijas anonimizēšana).

Atbildība

Šis sadaļas mērķis bija iegūt informāciju par ārpuslīgumiskās un līgumiskās atbildības problēmām lietu interneta (*IoT*) produktu un pakalpojumu, autonomo sistēmu un progresīvās robotikas kontekstā. Lai gan tika izmantoti vairāki iesaistes rīki (pētījumi, darbsemināri, tiešsaistes sabiedriskā apspriešana), ir nepieciešama papildu apspriešanās.

Kaut arī kopumā vēlme mainīt pastāvošo atbildības režīmu nav liela, dažas ieinteresētās personas, lielākoties patērētāji, uzskata, ka tā pamatīga pārskatīšana būtu labvēlīga un nepieciešama.

Lielais vairums ražotāju, kuri piedalījās apspriešanā, nebija informēti par konkrētām problēmām un arī nebija saskārušies ar grūtībām saistībā ar atbildību lietu interneta produktu un pakalpojumu, autonomo sistēmu un progresīvās robotikas kontekstā. Tikai daži bija saskārušies ar problēmām attiecībā uz lietu interneta produktu un pakalpojumu, autonomo sistēmu un progresīvās robotikas produktu iedalīšanu produktu vai pakalpojumu kategorijā vai izjutuši būtiskas problēmas šajā jomā.

Ļoti maza daļa no patērētājiem, kas piedalījās, bija cietuši kaitējumu. Patērētāju organizāciju un juridisko biroju iesniegtajos nostājas dokumentos minētās galvenās problēmas ir patērētāja grūtības pierādīt, ka produkts ir defektīvs, cēloņsakarības konstatēšana starp defektu un kaitējumu, kā arī tas, ka nākas piemērot šauru kaitējuma definīciju. Šajos dokumentos arī uzsvērts, ka ir problemātiski pierādīt, ka programmatūra nenodrošina tādu drošības līmeni, kādu patērētājiem ir tiesības gaidīt.

Kā nodarītā kaitējuma veidus, kurus neaptver pašreizējā Produktatbildības direktīva, tikai daži respondenti minēja “zaudējumus, ko rada zaudētas iespējas” vai “tikai saimnieciskus zaudējumus”. Tā kā atbilžu nebija daudz, nav skaidru pierādījumu par to, cik lieli parasti ir zaudējumi.

Kopumā kaitējums saistībā ar lietu interneta produktiem un pakalpojumiem, autonomajām sistēmām un progresīvo robotiku, šķiet, ir ļoti reta parādība. Tas varētu būt tādēļ, ka lietu interneta produkti un pakalpojumi patērētājiem ir jaunums un tie tirgū nav īpaši izplatīti.

Tā kā respondenti nav piedzīvojuši īpaši daudz reālu gadījumu, kad saistībā ar lietu interneta produktiem un pakalpojumiem, autonomajām sistēmām un progresīvo robotiku tiek nodarīti zaudējumi, nav skaidrības par to, kas būtu jāsauc pie atbildības, ja šādi produkti un pakalpojumi izrādās defektīvi. Vienāds skaits respondentu atbalsta visu produkta tapšanā iesaistīto personu kopīgu atbildību, katra komponenta ražotāja atsevišķu atbildību vai galaražotāja / sistēmas integrētāja atbildību.

Dažas patērētāju asociācijas norādīja, ka, tā kā galapatērētājiem varētu būt ārkārtīgi grūti noteikt, kurš viedierīces komponents nedarbojas pareizi, tiem vajadzētu būt iespējai prasījumus par kompensācijas saņemšanu iesniegt galaražotājiem. Daži respondenti aicināja ieviest jaunas riska pārvaldības shēmas, lai maksimāli palielinātu sabiedrībai sniegto kopējo labumu un līdz minimumam samazinātu kopējās izmaksas.

Viedokļi par vēlamu atbildības režīmu dalījās. Daži respondenti izteicās, ka atbildību saistībā ar lietu interneta produktiem un pakalpojumiem, autonomajām sistēmām un progresīvo robotiku varētu pienācīgi noteikt līgumos, taču tikpat daudz bija arī šā viedokļa oponentu. Daudz vairāk bija to, kas uzskatīja, ka līgumiski risinājumi vismaz daļēji risina šo problēmu. No 50 nostājas dokumentiem, kuros bija iztirzāta atbildība, 32 bija minēti, ka pašreizējais atbildības regulējums ir piemērots, lai risinātu ar jaunajām tehnoloģijām, piemēram, lietu internetu un autonomajām sistēmām, saistītās problēmas. Astoņos tika aicināts pārskatīt pašreizējo regulējumu, bet pārējos atbildības jautājumi tika apspriesti, taču tajos nebija konstatēta vajadzība pēc pārskatīšanas.

Tika prezentēti arī vairāki citu darbsemināru un pētījumu konstatējumi.

- Runājot par tādām tehnoloģijām kā lietu internets, autonomās sistēmas un progresīvie roboti, ir sarežģītāk (un, iespējams, mazāk lietderīgi) novilkt robežu starp pakalpojumiem un produktiem. Tas apgrūtina tiesību aktu interpretāciju un piemērošanu, jo sevišķi tāpēc, ka eksistē ES tiesību akti produktatbildības, bet ne pakalpojumatbildības jautājumos. Piemēram, nav skaidrs, ciklāl programmatūru vai digitālus datus (tos aplūkojot atsevišķi no fiziskā nesēja) var uzskatīt par “produktu” visā ES, vai kā iespējams izvērtēt kompleksus piedāvājumus, kas ietver gan produktus, gan programmatūru, kurus turklāt, iespējams, radījuši atšķirīgi ražotāji.
- Vēl viena problēma ir saistīta ar defekta un produktu drošuma jēdzieniem, kas tradicionāli ir saistīti ar lietotāja gaidām par drošumu. Jo vairāk tiek darīts, lai garantētu drošumu, jo mazāk veikspējas vai funkcionālu problēmu varētu rasties produkta ekspluatācijas laikā. Kā minēto vērtēt autonomu sistēmu un progresīvu robotu gadījumā, ja produkts (vai ar produktu saistīts pakalpojums) sāk darboties neparedzami un var radīt riskus? Mūsdienās drošuma jautājumā jāņem vērā arī produktu un pakalpojumu lietotāju mainīgā loma — tie tagad palīdz uzturēt un attīstīt sistēmas, piemēram, atjauninot programmatūru vai “apmācot” produktus un lietojumprogrammas. Radioiekārtu direktīva pievēršas jautājumiem, kas ir saistīti ar inovācijas problēmām, kuras skar produktu vai sistēmu savienojamību un sadarbību.
- Saistībā ar saliktām, kompleksām tehnoloģijām, kas apvieno produktus un pakalpojumus, var būt grūti uzlikt atbildību kaitējuma gadījumā (t. i., pierādīt, ka pastāv defekts un saikne starp kaitējumu un defektu). Robotikas un lietu interneta kontekstā šis komplekssums var vājināt patērētāju tiesību aizsardzību.
- Jāņem vērā arī tas, ka eksistē papildu tiesību akti, kas ietekmē atbildības jautājumus konkrētā ekosistēmā, piemēram, tiesību akti par bezpilota lidaparātiem vai satiksmes noteikumi bezvadītāja automobiļiem. Tas var novest pie sadrumstalotības dažādu ES valstu atbildības regulējumā.

Nozares ieinteresēto personu iesaistes rezultāti automobiļu rūpniecības, uzņēmumu pakalpojumu, pārtikas un dzērienu piegādes ķēdes, mašīnbūves un medicīnisko ierīču nozarē liecināja, ka pārlicinošs vairākums ieinteresēto personu (39 no 40 apvienībām, kas piedalījās, un 6 no 9 uzņēmumiem) uzskata, ka pašreizējais atbildības regulējums ir piemērots jaunajām tehnoloģijām, piemēram, lietu interneta produktiem un pakalpojumiem, autonomajām sistēmām un progresīvajai robotikai.

Lai gan tiek atzīts atbildības jautājumu svarīgums, atsevišķās ES valstīs panāktais progress ir ļoti nevienmērīgs. To galvenais vēstījums bija tāds, ka jebkura Eiropas līmeņa iniciatīva būtu papildus jāapspriež un rūpīgi jāizvērtē, pirms tiek plānotas jebkādas izmaiņas pastāvošajā tiesiskajā regulējumā. Pirmām kārtām būtu jāveic sīkāka situācijas analīze, kā arī jāatbalsta novatoriski uzņēmumi, kas jau ir saskārušies ar šiem jaunajiem šķēršļiem, piem., juridisko nenoteiktību; dažos gadījumos šis atbalsts būtu jāsniedz juridisku norādījumu un juridisku skaidrojumu veidā. Turklāt dažas ES valstis ir mudinājušas EK domāt plašāk, neaprobežojoties ar konkrētu nozaru politikas šaurajām jomām, kā tas notika tīklam pieslēgtu automobiļu gadījumā, un skatīt atbildības jautājumu kā pārnozaru problēmu.

Nepersonizētu datu pārnēsāmība, sadarbība, standarti

Pārnēsāmība

Aptuveni ceturtdaļa no respondentiem, kas piedalījās tiešsaistes sabiedriskajā apspriešanās, pauda neapmierinātību ar nosacījumiem, saskaņā ar kuriem tie drīkst pārnēsāt datus. Aptuveni trešā daļa respondentu apgalvoja, ka ir saskārušies ar grūtībām datu pārnēsāšanā. Tomēr, ja aplūkojam atbildes, ko snieguši MVU, paveras citāda aina. Vairums MVU respondentu, kuri plānoja mainīt mākoņpakalpojumu sniedzēju, ziņoja, ka tiem bijušas grūtības to paveikt. Lielākā daļa kā svarīgu faktoru minēja iespēju pārnēsāt nepersonizētus datus. Visu kategoriju respondenti kopumā piekrita, ka būtu jāveic pasākumi, lai veicinātu nepersonizētu datu pārnēsāmību. Tie prognozē, ka nākotnē šis jautājums sagādās problēmas.

Iespēju, ka Komisija varētu ieviest principos balstītas tiesības uz datu pārnēsāmību saistībā ar mākoņpakalpojumu sniedzēja maiņu, atzinīgi vērtēja daudzi respondenti, tostarp rūpniecības nozaru, piemēram, transporta, enerģētikas un komunālo pakalpojumu, pārstāvji. Finanšu nozares un akadēmisko aprindu respondentu attieksme bija piesardzīgi pozitīva. Atsevišķas valstis, tostarp Francija un Igaunija, ir izrādījušas interesi par to, ka varētu tikt ieviestas juridiskas tiesības uz pārnēsāmību.

Mākoņdatošanas kopienų pārstāvošās ieinteresētās personas savu viedokli pauda arī darbseminārā par pāriešanu no viena mākoņpakalpojumu sniedzēja pie cita. Kā galvenās tehniskās problēmas tika minētas lietojumprogrammu pārnēsāmības standartu neesība, ar datu formātiem saistītās problēmas, grūtības datu un metadatu identificēšanā un eksportēšanā, kā arī aplēstais laiks, kas nepieciešams datu iegūšanai un nosūtīšanai. Kā svarīgākie juridiskie šķēršļi tika minētas bažas par datu aizsardzību, aiziešanas plānu neesība un datu saglabāšanas termiņš. Mākoņa lietotājus, kuriem bieži jāsedz visas mākoņpakalpojumu sniedzēja maiņas izmaksas, satrauc arī ekonomiskie aspekti. Dalībnieki kopumā pozitīvi vērtēja ES mēroga juridisku tiesību ieviešanu. Tie arī minēja, ka varētu būt iespējams izstrādāt nozares rīcības kodeksus un veikt darbu ar mērķi nodrošināt lietojumprogrammu saskarņu pārredzamību.

Attiecībā uz vispārēju (t. i., ne tikai uz mākonī attiecināmu) pārnēsāmības tiesību ieviešanu daudzi iesaka vispirms novērot, kā praksē tiek piemērotas ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas 20. pantu ieviestās tiesības. Daudzi respondenti norāda uz grūtībām nošķirt nepersonizētus datus no personas datiem. Attiecībā uz šādām vispārīgākām tiesībām daudzi respondenti no lieliem uzņēmumiem un organizācijām izsakās, ka datu pārnēsāmības jautājumu vislabāk būtu risināt ar līgumiskiem vai tehniskiem līdzekļiem un nozares vadītu standartu izstrādes darbu, kā arī jaunuzņēmumu un MVU prasmju attīstīšanu.

Daudzi respondenti uzmanību pievērta datu pārnesamības aspektiem situācijās, kad uzņēmums sniedz pakalpojumu patērētājam (B2C), lai gan paziņojums “Veidojot Eiropas datu ekonomiku” nepārprotami attiecas uz darbībām uzņēmumu starpā. Tas, iespējams, ir tāpēc, ka publiskajās diskusijās par pārnesamības jautājumiem lielākā uzmanība tiek pievērsta patērētājam / datu subjektam.

Turklāt attieksme pret datu pārnesamību dažādās nozarēs var atšķirties. 2017. gada aprīļa lauksaimniecības darbsemināra dalībnieki minēja, ka datu pārnesamībai vajadzētu būt katras platformas bezmaksas pamatiespējai, kas ļautu ražotājiem nosūtīt savus datus uz konkurējošām vai atšķirīgām platformām.

Sadarbspēja un standarti

Sadarbspēja ir aktuāls jautājums daudziem tiešsaistes sabiedriskās apspriešanas respondentiem, un pastāv vienprātība par to, ka nepieciešami sadarbības standarti.

Vairums respondentu, kas lieto mākonu, dod priekšroku standartiem atbilstīgiem risinājumiem un kopumā arī atvērtiem standartiem. Kā piemēri tika minēti daudzi uz mākoņdatošanu attiecināmi standarti, tostarp piekļuves, datu formātu, mākoņa drošības, datu aizsardzības un lietojumprogrammu saskarņu standarti. Galvenie iemesli, kādēļ tiek lūgts, lai risinājumi būtu atbilstīgi standartiem, ir drošība, datu un privātās dzīves aizsardzība.

No tehniskajiem pasākumiem, kas atvieglotu piekļuvi datiem un to atrodamību, visbiežāk kā prioritāras tika minētas kopīgas metadatu shēmas. Vairums respondentu dotu priekšroku pastāvošo standartu uzlabošanai, nevis jaunu definēšanai, bet daudzi arī atzinīgi vērtē ieteikumus kā to prioritāšu īstenošanas instrumentu. Runājot par juridiskiem instrumentiem, vairums respondentu priekšroku dod vadlīnijām, tad — ES regulējumam un atbalsta darbībām.

Spriežot pēc komentāriem aptaujas anketas atvērto jautājumu sadaļās un saņemtajiem nostājas dokumentiem, daudzi uzskata, ka standartu izstrāde būtu jāatstāj nozares ziņā vai ka Komisijai pirms turpmāku pasākumu veikšanas būtu jāiepazīstas ar jau veikto darbu standartu jomā (gan pārnozaru līmenī, gan konkrētās nozarēs). Daudzi respondenti dod priekšroku datu ekonomikas problēmu risināšanai ar tehniskiem, nevis juridiskiem vai politiskiem līdzekļiem. To apliecina arī nozares ieinteresēto personu iesaistīšanas rezultāti.